

осіб результатів слідчих (розшукових) дій, постановка різних запитань [4, с. 62]. Ці тактичні прийоми можуть набувати специфічного характеру. Зокрема, не слід пред'являти жодних доказів доти, доки допитуваний не буде допитаний щодо обставин, пов'язаних із цими доказами, а його показання – запротокольовано. До пред'явлення будь-якого доказу має бути забезпечений його «запас міцності» обмеженням можливості допитуваного будь-яким засобом зганьбити джерело доказів або безпосередньо доказ.

Список бібліографічних посилань

1. Белкин Р. С. Предмет, система и задачи советской криминалистики // Криминалистика : учебник / под ред. Р. С. Белкина и Г. Г. Зуйкова. М. : МВД СССР, 1969. Т. 1. 576 с.
2. Настільна книга слідчого / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ : Ін Юре, 2011. 736 с.
3. Якушин С. Ю. Тактические приемы при расследовании преступлений. Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1983. 102 с.
4. Психологія слідчої діяльності : навч. посіб. / В. Г. Андросюк, О. М. Корнєв, О. І. Кудерміна та ін. ; за заг. ред. Л. І. Казміренко. Київ : Прав. єдність, 2009. 200 с.

Одержано 21.11.2017

УДК 35.746.1

Сергій Миколайович ГУСАРОВ,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРИНЦИПИ КОНТРОЛЮ ЗА СТАНОМ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ

Функціонування системи контролю за станом охорони державної таємниці повинне базуватися на певних принципах і, перш за все, на загальних принципах управління, які є основою функціонування даної системи. Водночас, цей вид діяльності має відповідати спеціальним принципам, характерним лише для конкретного виду управлінської діяльності.

Задекларовані принципи забезпечують прозорість системи, її визначеність, напрям розвитку, а також готовність суб'єктів системи функціонувати і взаємодіяти відповідно до затверджених правил. Законодавчо затверджені та соціально схвалені принципи призначені підвищувати ефективність дії кожного елементу та всієї системи в цілому.

Принцип (від латинського *principium* – початок, основа) – це основне вихідне положення якоїсь теорії, вчення, науки, світогляду,

політичної організації. На відміну від закономірностей, принципи суб'єктивні за своєю природою. Вони формулюються людьми на основі пізнання закономірностей та досвіду практичної діяльності [1, с. 105]. У тлумачному словнику української мови принципи визначаються як «основні вихідні положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку; особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; переконання, норма, правило, яким керуються під час здійснення чогось» [2, с. 492].

В управлінській науці принципи розуміються як позитивні закономірності, пізнані наукою і практикою, закріплені у правових нормах [3, с. 22]; закономірності, відносини, взаємозв'язки, керівні засади, на яких ґрунтується певна діяльність [4, с. 37]; фундаментальні істини, закономірності, керівні правила, основні положення, норми поведінки, виражені у вигляді певного наукового положення (вимоги), закріпленого переважно у правовій формі, якого повинні дотримуватися органи державного управління та державні службовці у своїй діяльності [5, с. 50].

Така різноманітність тлумачення принципів управління зумовлена багатогранною і багатоаспектною роллю принципів, яку вони відіграють у тій або іншій сфері людської діяльності.

Отже, *принципи контролю за станом охорони державної таємниці можна визначити як необхідні для побудови й функціонування ефективної системи контролю за станом забезпечення охорони державної таємниці основні положення, керівні засади та правила, що закріплені в правовій формі, визначають межі дозволеної та обов'язкової поведінки їх учасників.* Особливістю цих принципів є те, що вони похідні від загальних принципів управління; визначають вимоги до системи, структури, організації і процесу управління у сфері забезпечення охорони державної таємниці; взаємодіють між собою в межах цілісної системи, врівноважуючи чи посилюючи один одного, що дає підстави зробити висновок про те, що повноцінне розкриття змісту будь-якого принципу управління можливе лише в рамках і з урахуванням його системних залежностей.

До загальних принципів контролю варто віднести такі: *законність, об'єктивність, незалежність, відповідальність, наукова обґрунтованість.*

Якщо загальні принципи контролю достатньо ґрунтовно висвітлені у науковій літературі, то спеціальні принципи контролю за станом охорони державної таємниці залишаються поза увагою науковців. Це дає нам підстави запропонувати власний перелік цих принципів та зобов'язує зупинитися на цьому питанні більш детально.

Так, на нашу думку, до спеціальних принципів контролю за станом охорони державної таємниці належать *системність, поєднання гласних та негласних форм контролю, оперативність, своєчасність повідомлення про виявлені порушення*.

Системність передбачає наявність комплексу заходів внутрішнього та зовнішнього контролю за станом охорони державної таємниці. Різні запобіжні заходи повинні бути охоплені адекватним контролем, адже неможливо досягти загальної ефективності системи охорони державної таємниці, зосередивши контроль тільки на відносно вузькому напрямку охоронних заходів. Крім цього, принцип системності вимагає пошуку оптимального кількісного співвідношення між суб'єктом та об'єктом контролю. Громіздкість або, навпаки, недостатність елементів системи контролю робить практично неможливим отримання бажаних результатів, знижує ефективність управління запобіжними заходами. Водночас оптимальна організація діяльності суб'єктів контролю дозволяє не лише своєчасно виявити порушення, його місце та адресат виправлення, але й піднести ефективність діючої системи охорони державної таємниці.

Гласність означає офіційність та відкритість діяльності органів контролю та уповноважених на перевірку осіб, а також можливість ознайомлення з результатами перевірки суб'єкта, чия діяльність у сфері охорони державної таємниці перевірялася. Водночас протиправна діяльність особи, спрямована на завдання шкоди особі, суспільству або державі шляхом розголошення або протиправного заволодіння державною таємницею, у своїй більшості випадків приховується, що створює певні труднощі у виявленні таких порушень під час офіційних заходів контролю та унеможливорює їх завчасне попередження.

З огляду на це, першочергового значення набуває необхідність отримання упереджувальної інформації про підготовчі дії до скоєння умисних злочинів у сфері охорони державної таємниці або про порушення встановлених вимог режиму секретності, які можуть спонукати зацікавлених осіб у протиправному заволодінні секретною інформацією до таких дій чи призвести до втрати матеріальних носіїв секретної інформації. Знання про такі дії або порушення законодавства про державну таємницю – це головне завдання контррозвідальної та оперативно-розшукової діяльності. На цьому знанні будується вся робота з профілактики, попередження та припинення антисуспільної поведінки особи, у діях якої закладена потенційна загроза несанкціонованого витоку секретної інформації. Тому разом із гласними (офіційними) заходами контролю застосовують негласні заходи, до яких належать визначені законодавством форми, методи і

засоби оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності, спрямовані на всебічну перевірку інформації щодо причетності конкретної особи (осіб) до розвідувальної чи іншої протиправної діяльності на шкоду національній безпеці України.

Поєднання гласних та негласних засобів контролю за станом охорони державної таємниці дозволяє побудувати об'єднану єдиним задумом систему дій контролюючих органів, спрямованих на недопущення витоку секретної інформації.

Оперативність контролю дозволяє своєчасно виявити відхилення від бажаної поведінки та попередити настання негативних наслідків. Це вносить порядок і дисципліну в роботу як того, кого контролюють, так і того, хто здійснює контроль. Цей принцип стимулює саму контрольну діяльність до підвищення ефективності та позитивного впливу на досягнення бажаного результату. Натомість, своєчасність та оперативність не означає безперервність, оскільки безпідставне збільшення кількості перевірок не лише відволікає осіб, що перевіряються, від виконання покладених на них посадових або службових обов'язків, а й викликає обґрунтоване невдоволення діями контролюючих органів, знижує відповідальність задіяних у таких перевірках посадових осіб, зводить нанівець профілактичну функцію контролю.

Принцип своєчасного повідомлення про виявлені порушення, який нерозривно пов'язаний із попереднім, означає, що інформація про порушення повинна бути доведена у максимально короткі терміни до осіб, уповноважених на прийняття управлінських рішень у цій сфері. Якщо таке повідомлення запізнюється, об'єкт контролю переходить в інший стан (дію), що унеможливує своєчасне відвернення настання можливих негативних наслідків та позбавляє сенсу сам контроль.

Усі перелічені принципи взаємопов'язані, тому мають застосовуватися комплексно незалежно від обставин. Враховуючи, що принцип означає «початок», «основу», для ефективного функціонування системи контролю необхідне законодавче закріплення запропонованих принципів, проведення моніторингу чинної системи контролю на її відповідність означеним принципам, а також організація експертизи проектів нормативно-правових актів, що стосуються питань, пов'язаних зі здійсненням контрольних функцій у сфері охорони державної таємниці.

Список бібліографічних посилань

1. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / за ред. Ю. Ф. Кравченка. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 1999. 702 с.

2. Тлумачний словник української мови / уклад. Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига. Харків : Синтекс, 2005. 672 с.

3. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 256 с.

4. Мельник А. Ф., Оболенський О. Ю., Васіна А. Ю., Гордієнко Л. Ю. Державне управління : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2003. 343 с.

5. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.

Одержано 21.11.2017

УДК 332.2.021.8.001.25(477)

В'ячеслав Віталійович ДАВИДЕНКО,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

РОЗРОБЛЕННЯ АЛГОРИТМУ ДІЙ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ СЕРІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКОЇ СПРЯМОВАНOSTІ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ У ГРОМАДСЬКИХ МІСЦЯХ

Специфікою професійної діяльності працівників оперативних підрозділів кримінальної поліції є те, що нерідко виконання ними функціональних обов'язків проходить в умовах різкого ускладнення оперативної обстановки внаслідок вчинення через певні проміжки часу серії однотипних тяжких злочинів корисливо-насильницької спрямованості, що викликає великий громадський резонанс. Серед інших, особливо небезпечними й найбільш резонансними є серійні озброєні напади на громадян у громадських місцях, тому що, крім заподіяння матеріальних збитків, вони ставлять під загрозу здоров'я, а іноді й життя як потерпілих, так і випадкових свідків.

Успішність протидії зазначеному виду злочинності часто залежить від комплексного використання значних сил і засобів оперативних підрозділів кримінальної поліції та проведення широкого комплексу спеціальних заходів, що у свою чергу потребує ретельного планування діяльності й повного виконання поставлених завдань.

Розроблення алгоритмів протидії серійним злочинам корисливо-насильницької спрямованості, системне вирішення проблемних питань, що виникають під час такої протидії, є актуальним і своєчасним питанням практичного спрямування.

Під час розроблення алгоритму дій працівників кримінальної поліції із протидії зазначеним злочинам виникає нагальна потреба ретельно урахувувати соціальні та кримінологічні причини вчинення серійних злочинів, і зокрема озброєних нападів; вивчити категорію